

1830-1831 M. SUKILIMAS

1831 M. VILNIAUS CIVILINIO GUBERNATORIAUS RAŠTAS APIE PADĖTĮ VILNIAUS GUBERNIJOJE

Sąmyšio pradžia kilo Raseinių mieste. Keletas piktadarių, surinkę ginkluotų valstiečių būrį, sugebėjo nuversti teisėtąją valdžią, įsteigti Laikinąją lenkų vyriausybę ir sukurstyti ne tik Raseinių, bet ir kaimynines apskritis. Nuotaikų pakilimas Vilniaus mieste neleido panaudoti tuomet negausingo čia palikusio kariuomenės dalinio Raseinių maištininkams numalšinti, nes buvo pavojus, kad gubernijos miestas pasinaudos šia proga sukilimui įvykdyti, – tad nenubaustų raseiniškių maištininkų pavyzdys rado pasekėjų ir likusiose apskrityse. Dabar visa Vilniaus gubernija, išskiriant gubernijos miestą ir jo artimašias apylinkes, jau nebepripažįsta teisėtosios valdžios. Visur įsteigtos laikinos lenkų vyresnybės, rusų valdžios pastatyti pareigūnai arba išvaryti arba apkaltinti arba nusikalstamai veikia kartu su maištininkais; ginkluotų valstiečių būriai, užmiršusių savo priesaiką ir garbę bajorų vadovaujami, siaučia tai vienoje, tai kitoje vietoje, plėšdami valdžios partikuliarinį turtą ir pakeliui visa naikindami. Susisiekimas šių gaujų beveik visiškai nutrauktas, ir tik dideliais vingiais ir su pavojais Vilniaus m. vyresnybei pasiseka palaikyti šią tokį santykį su imperijos sostine ir veikiančia armija.

Tuo tarpu maištininkų gaujos stiprėja ir įsigyja ginklų. Vilniaus miesto aprūpinimas maistu jau dabar pradeda būti abejotinas, ir šis gubernijos miestas gali tapti maištininkų grobiu ir auka, kai tik pavyks jiems, prisiartinus iš apskričių, apsiausti jį iš visų pusių. Taigi, visos vyriausybės pastangos turi būti nukreiptos Vilniui nuo šios gresiančios nelaimės apsaugoti. Šis miestas, aš manau, paliks ramus ligi tol, kol nebus maištininkų gaujų apsuptas; o priartėjus jiems prie miesto ir atkirtus jam maisto pristatymą, gali įvykti miesto gyventojų sukilimas ir jų susidėjimas su maištininkais...

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1955, p. 416.

IŠ LENKŲ KARIUOMENĖS PULK. M. JACKOVSKIO PRANEŠIMO VYR. VADUI APIE LENKŲ KARIUOMENĖS ŽYGIŲ LIETUVA

Kad geriau galėčiau parodyti, jog generolai Gelgaudas ir Chlapovskis neįvykdė savo pareigų, turiu priminti instrukciją, kurią generolas Chlapovskis gavo iš vyriausybės tuo metu, kai buvo siunčiamas į Lietuvą. Lenkijos karalystės laikinoji vyriausybė, norėdama, kad niekas nebūtų daroma be plano, 1831 m. gegužės mėn. 20 d. davė jam raštu kai kuriuos punktus. [...]

Nors tenka pripažinti, kad kai kurių iš šitų punktų negalima buvo įvykdyti tuojuo, bet Lietuva gali būti liudytoja, kad nė vienas jų nebuvo įgyvendintas. Galbūt liko nepalieti organizacija ir papročiai, kuriuos šventai saugoti buvo įsakęs § 1, bet žmoniškumas, vargingas valstiečių luomas ir miestų gyventojai buvo pažeisti negirdėtais plėšimais, kurių ėmėsi savavaliaujančioji kareivija. Griežti generolų įsakymai ir reguliarus kareivių aprūpinimas maistu būtų padarę galą šitoms negerovėms. Materialinę naudą ne generolai parodė žemdirbiams, bet jie patys ją sau nurodė, ir jei didelė jų masė ėjo dėl savarankiško pasiryžimo tarnauti kraštui arba dėl sukilimų vadų įsakymų, tai atsirado ir tokių, kurie prisijungime prie revoliucijos matė lengvesnį gyvenimo būdą ir išsivadavimo nuo sunkaus lažo priemonę. Iškilmingo laisvės suteikimo žemdirbiams, kuris būtų galėjęs turėti didelę įtaką paprastiesiems protams, niekas visiškai nėra matęs. Su žydais buvo elgiamasi biauriausiai. Dvarininkų sudėtas aukas ir mokesčius kartu su atvežta iš Lenkijos kasa prarijo nežinoma bedugnė. Kariuomenė neaprengta uniforma, algos jai nesumokėtos ir net būtinų jai reikmenų neparūpinta.

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1955, p. 418–419.